

Végül kalauzának feldolgozási koncepciója, az életpályák bemutatási módja az, amely megkülönbözteti és az eddigi lexikonok fölé helyezi Kalapis életrajzgyűjteményét. Ugyanis amíg a lexikonok általában nem minősítenek s az életrajzi adatokat is csak szelektíven közlik, addig Kalapis értékeli is a bemutatott személyek életpályáját, az életrajzokat sok apró, érdekes részlettel teszi színesebbé, de ugyanakkor nem feledkezik meg a megfelelő tényanyag közléséről sem. Életrajzai tehát olvasmányosak, könnyed hangvételűek, ugyanakkor adatgazdagok is. Az általános és szaklexikonok, valamint a különféle szakkönyvek és adatbázisok mellett Kalapis életrajzait időigényes hazai és külföldi levéltári kutatásokra (is) alapozta, s türelmesen utánajárt egy-egy – az illető személy életpályájának bemutatásához, méltatásához nélkülözhetetlen – adatnak.

Ezer életrajz – kimondani is sok, hát még megírni! Pedig szerzőnknel azon túl is gyűlik az új anyag, sorjázna az újabb megírásra váró nevek, sorsok, életpályák. Hiszen mint maga írja, „az ilyen jellegű munkákat egyébként sem lehet befejezni, csak abbahagyni”.

Kalapis Zoltán *Életrajzi kalauza* művelődéstörténetünk mindenképpen nagy nyeresége, úttörő vállalkozás is a maga nemében, mert ehhez hasonló munkát mindeddig nem tudtunk felmutatni. Egy tapasztalt, kiváló múltkutató nagy egyéni vállalkozása, aki kutatásai során „mélyen belenyúl(t) a századokba”. Munkája átfogó jellege és adatgazdagsága miatt minden bizonnyal színesebbé, árnyaltabbá és teljesebbé teszi a déli végekről alkotott képet.

E régen hiányolt összegezést nemcsak a szakemberek forgatják majd jól használható adattárként, hanem az olasók is, érdekes olvasmányként.

NÉMETH Ferenc

SZÍNHÁZ

JUDIT

Ismét, *A szecsuáni jóember* után, egy olyan előadás, amely nemcsak hogy radikálisan megosztja a közönséget – lesznek, akik nagyon szeretik, s lesznek, akik nagyon nem szeretik –, hanem inkább távol tartja a színházról, mint oda vonzza a nézőket, persze, ha egyáltalán Újvidéken beszélhetünk közönségről, amely a szervezett (sajnos, egyre fegyelmezetlenebb) diákpublikum mellett a bemutatón kívül, *Az angyal álma* című színházi izét nem számítva, legalább nyolc-tíz háromnegyed-fél házat jelentene (de ez már egy másik kérdés, amely nem a kritikára, s főleg nem egy előadás kritikájára, hanem a színházi közönségszervezésre tartozik, de nagyon). Holott Végel László *Judit* című drámájának előadása, minden vitatható megoldása ellenére, megérdemelné a jobb

helyeken „nagyérdeműnek” nevezett közönség figyelmét. Igaz, hogy a veszp-remi vendégrendező, Tömöry Péter szokatlan színházi nyelvet választott a zsidó legendából vett, különben a világirodalomban gyakran felhasznált Judit-tragédia színpadi megjelenítésére, de talán éppen az előadás stílusának rendhagyó jellege lehetne provokatív egy színházérzékeny befogadóközeg (van nálunk ilyen?) számára. S ebbe a közegbe a középiskolások, sőt talán az elemisták is beletartoz(ná)nak, ha megfelelő felkészítés után vinnék őket színházba.

Végel köztudottan politikus alkat lévén a Judit-témát is a politika függvényében értelmezi. A téma mindmáig legismertebb színpadi változatának feldolgozója, a német romantikus Friedrich Hebbel a kifejezetten drámai történetet, mely szerint Judit, hogy az ostromlott várost megmentse, feláldozza, odaadja magát Holofernesznek, majd megöli a hadvezért, olyképpen módosítja, hogy Judit beleszeret áldozatába, következésképpen túlradó szenvedélye tovább mélyíti a tragédiát, amit fanatizmusa különben is elkerülhetetlenné tesz. Végel viszont a Judit-témát inkább alkalomnak tekinti arra, hogy általa társadalmi, emberi viszonyokról nyilatkozzon. Ezért *Juditja* egyaránt olvasható/interpretálható a magát fanatikusan feláldozó címszereplő, a diadalt kizárólag harc útján méltónak tekintő hadvezér (az ostromlott város lakói önként akarják átengedni a várost), a hatalom birtokosainak (kormányzó, bankár, rendőrfőnök stb.) s az általuk manipulált tömeg vagy Judit nevelője, lelki támasza és tanácsadója, Eszter tragédiájaként, a hit, a hatalom, az emberi gyarlóság, a barátság példázataként. De szólhat a művészet elkurvulásáról is. Szinte minden emberi érték relativizálódásáról. Mindez így együtt sok is, de a szálak kidolgozatlansága folytán kevés is egy drámához, kivált pedig egy előadáshoz. Az utóbbit nehezíti az írói dikció publicisztikus jellege, nevezetesen, hogy vannak drámai helyzetek, de nincsenek jól megformált, egyéni sorsú drámai szereplők.

Ennek ellenére a felvetett, jelzett emberi/társadalmi kérdések kétségtelenül figyelmet érdemelnek, amit színházi vonatkozásban érdekessé tesz a témagazdagság ellenére is vázlatos szöveg, szerepek megjelenítésének kérdése. Magyarán: hogy adható elő, hogy játszható Végel László *Juditja*.

Nos, az előadás dramaturgia (Gyarmati Kata) és rendezője (Tömöry Péter) az eredeti szöveg „húzásával” a sokszálú cselekményből kiválasztotta azt, amely olvasatuk szerint gerince lehet egy drámai történetnek, illetve kialakított egy olyan sajátos játéktípust, amelynek formai jegyei, külsősége folytán kevésbé lehet szembetűnő az írói beszédmód publicisztikus vázlatossága. A szöveg karcúsításának eredményeként az előadás inkább s kifejezettebben, mint az alaptextus, a címszereplőről szól, természetesen az előadás sem nélkülözi a vezetőik aljasságának bemutatását. Ugyanakkor az is felmerül az emberben,

hogy Judit középpontba kerülése a szerep csodálatos megformálójának, Szorcik Krisztának (is) az érdeme. Ő ugyanis hibátlanul „beszéli” azt a színházi nyelvet, amit Tömöry Péter kitalált annak érdekében, hogy úgy tessenék, drámát látunk, s nem drámavázlatot.

Szorcik Kriszta nem csak tökéletesen elsajátította a szaggatott, szögletes (a japán színjátszást idéző) mozdulatokat és a legváltozatosabb hanghatásokat egyesítő erősen stilizált játéktípust, ami az ő esetében nemhogy nem tűnik külsőségnek, hanem amit ő önjellemzésre, helyzet- és viszonyteremtésre is kihasznál, holott ez a nálunk igencsak szokatlannak tekinthető színészi eszköztár alapfokon inkább a felszín, mint a mélység megmutatására használható. Következésképpen azok a jelenetek élnek igazán, amelyben ő szerepel. Így „pörgeti fel” az apjával való jelenetet, amelyre azután kerül sor, hogy botrányos viselkedésével meghiúsította a számára semmiképpen sem elfogadható, sőt hozzá nem méltó házasságot a kormányzó fiacskájával. De említhetném a zárójelenetet is, melyben ellenállhatatlan szuggesztivitással kényszeríti a hatalmába bódult, önelégült Holoferneszt arra, hogy benne egyenrangú társat lásson, mi több, hogy csodálja és engedelmeskedjen neki. Így éri el nemcsak azt, hogy az öntelt hadvezér kiszolgáltassa magát neki, s gyilkos tervét ő zavartalanul végrehajthassa, hanem, hogy a vereséget nem ismerő férfi vele együtt válassza a halált, mert ráébredt arra, hogy az a világ, amelyben élt, saját szolgálékú serege éppen úgy, mint az ostromlott város korrupt, haszonleső vezetői, akik félnek vele szembeszállni, kiábrándító. S bár Judit „hódítása” és Holofernesz behódolása, illetve a kettős (ön)gyilkosság ritka szép balettjelenetté formálódik, lehet azonban, hogy Holofernesz változását inkább csak a kritikusi szándék látja, s nem a hadvezért alakító, ezúttal észrevehetően rutin-eszközökkel, készletből dolgozó színész, Nagypál Gábor láttatja.

A színészek közül a díszlet- és jelmeztervező Lőrincz Melinda és a jeleneteket elválasztó, illetve az előadás hangulati aláfestését adó zenét szerző Bakos Árpád által jelentős mértékben elősegített rendhagyó játéktípust a címszereplő mellett Mezei Kinga, Judit bizalmasa és egyben besúgója, érti és „beszéli”. Következésképpen kettejük jelenetei az előadás legjobb, emberileg legértelmesebb pillanatai is, amelyekben stiláris összhangzás van. Ezzel szemben Giricz Attila mint Judit apja, a lányával játszó emléttel jelenetet kivéve, Magyar Attila mint Kormányzó, Ábrahám Irén mint Kormányzóné, Kőrösi István f. h. mint a fiuk, Páthy Mátyás mint Bankár a hagyományos realista eszközöket keresve, használva kinnal magára öltött „ruhaként” viseli a rendezés kívánta szokatlan stílust, aminek következtében színészi játéktípus tekintetében két egymástól eléggé különböző, mindenképpen össze nem illő változatot látunk.

Az előadásbeli „művészek”, Puskás Sándor (Cirkuszigazgató) és Figura Terézia (Szép Amália) harsány, de az alapstílussal összefüggésben, ennek egy szélsőséges változatát felmutató eszközökkel, az ellenpont hálás funkcióját vállalják és jelentik, vigyázva arra, hogy ne engedjenek a csábításnak, s ne váljanak előadáson belüli önálló attrakciótá. Hasonlóképpen az előadás összképét segítő fegyelmet tanúsít Szabó Attila a Kapitány fizikai erőpróbát is jelentő kis epizódszerepében.

Megvallom, szándékosan hagytam az írás végére Krizsán Szilvia méltatását. Aki Jósnoként és Viktória, a nagycirkusz Művésznőjeként önhibáján kívül két különböző hatású jelenet szereplője. Előadáskezdő énekét hatástalanítja a szám funkció nélküli hosszúsága, későbbi jelenete azonban lélegzetelállítónan szuggesztív. Teljesítménye kétarcúságával mintegy jelképe is lehetne az Újvidéki Színház Tömör Péter rendezte Végel-dráma előadásának, amely több vonatkozásban provokatívan figyelmet keltő, de semmiképpen sem tarthat számot tömeges érdeklődésre.

GEROLD László

TÖKMAG ÉS KÍJÓ

Rideg Sándor–Tímár Péter: *Indul a bakterház*. Zenés életkép. Szabadkai Nép-színház. Rendező: Hernyák György

Bendegúz, Rideg Sándor *Indul a bakterház* című kisregényének kamasza az Ábelek és a Kakuk Marcik fajtájából való, hozzájuk hasonlóan szegény, kiszolgáltatott, csavaros eszű és önérzetes fickó, akitől azonban – ellentétben Tamási Áron vagy Tersánszky Józsi Jenő legendás hőseitől – a bosszúállás gondolata sem idegen. Bendegúz (Szőke Attila f. h.) Lúdas Matyi módjára szeretne visszafizetni az őt ért sérelmekért. Nem igazán sikerül. Mert Bendegúz csupán – a nevéhez illően – gézengúz, aki apró csínytevéseivel keseríti meg kenyéradó gazdáját, a léha s borissza Szabó bakter (Kovács Frigyes), az ősgonosz Banya (Vicei Natália), a beképzelt Marhakereskedő (Szilágyi Nándor) és Toppancs, a sánta ördögre emlékeztető lókupec (Mess Attila) mindennapjait. Mindenkiét – kivéve Buga Jóskát, a regényben „piócás ember”-ként emlegetett, sarlatán csodadoktort (Csernik Árpád) tiszteli, mert hozzá hasonlóan túljár az emberek eszén –, aki körülötte van. Mégsem ő a főszereplő, hanem az az isten háta mögötti agyilag/anyagilag teljesen lepusztult, borba áztatott, gonosz világ, amelyben a bakter fogadta tehénpásztor él. Következésképpen történet sincs, csak lazán összefüggő epizódok vannak, amelyek azonban remek színészi magánszámokra, áriákra nyújtanak alkalmat. S ezekkel a szabadkai színészek